

לעילוי נשמת
ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
וחשובה
והדפת צדקה וחסד
נודת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ל"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

יר"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחסי זיסר

גליון מס' 405

מסכת מגילה י"ח-כ"ד

בס"ד, ז' אדר תשס"ז

השבוע בגליון

- ◆ הסנדק שילם הון כדי לזכות במצווה
- ◆ עליה לתורה כדי לייקר את המצווה
- ◆ הקשר בין "מפטיר" למוסף
- ◆ מדוע ה"קוואטער" קודם בעליה לתורה למוהל ולאבי הבן?
- ◆ כיסוי עיניים בברכת כהנים
- ◆ מדוע אין להסתכל על ידי הכהן?

- ◆ כלל יסודי ב"תנא ושייר"
- ◆ שטיחים בימים נוראים בעת ההשתחואה, על מה ולמה?
- ◆ מדוע מציע הרמ"א לטטוח עשבים?
- ◆ איזה תפקיד חשוב יותר, סנדק או מוהל?!

- ◆ האם שעונים מדויקים משנים דינים?
- ◆ ה"שדי חמד" עצר את התפילה
- ◆ "עיקר היום" - מהנץ
- ◆ בסלוניקי קראו מגילה לפני הנץ החמה
- ◆ מצוקת האתרוגים
- ◆ 23 איזכורים מול 41 השמטות

דף כ/א עד שתנץ החמה

האם שעונים מדויקים משנים דינים?

מעשה אירע בבית מדרשו של ה"שדי חמד".

ה"שדי חמד" עצר את התפילה: בליל הושענא רבה עסקו בלימוד תורה, התפללו שחרית מוקדם וכשהלכו ליטול את הלולב לפני קריאת הלל, הבחין לפתע ה"שדי חמד" כי עדיין לא הגיע זמן הנץ החמה ולפיכך הורה למתפללים להמתין עד אשר תנץ החמה. זאת, לאור המבואר במשנתנו, כי חכמים תקנו שאין לקרוא מגילת אסתר עד הנץ החמה, מפני שכל מצווה שזמן קיומה הוא ביום, לכתחילה יש לקיימה אחר זמן הנץ החמה.

המתפללים קיבלו את דבריו, למעט אחד מן החכמים שחלק עליו, ובין כה וכה, עד ששכחו הדי הדיון, הנצה החמה והכל נטלו את לולביהם ("שדי חמד" כרך ד' מערכת ל' כלל קמ"א ס"ק י"א).
ה"שדי חמד" מוסיף בכתביו, כי אמנם משנתנו מתייחסת רק למצוות מגילה, מצוות מילה ומצוות נוספות שאין לעשותן טרם הנץ החמה, אך לא למצוות נטילת לולב, ברם, אין להסיק מכך כי שונה דינה של מצוות נטילת לולב, שכן, לא מנה התנא במשנה את כל המצוות שזמנן ביום, ואשר תקנו חכמים לקיימן לכתחילה מהנץ החמה [כפי שכתב ה"בית יוסף" או"ח סימן תרנ"ב, וראה ב"טורי אבן" בסוגייתנו].
כך אכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סימן תקפ"ח - תרנ"ב), כי מצוות שופר ומצוות לולב הן כמצוות מילה ומצוות מגילה הנזכרות במשנתנו, ויש לקיימן לכתחילה מהנץ החמה.

מה טעם תקנת חכמים?

שלא יבואו לכלל טעות: רש"י מבאר, כי אמנם כבר מעלות השחר נחשב יום, אך מאחר שאין הכל בקיאים לדייק מתי עלות השחר, תקנו חכמים, כי לכתחילה ימתינו עד הנץ החמה, כדי שלא יבואו לכלל טעות.

"עיקר היום" - מהנץ: ואילו ה"לבוש" (סימן תרנ"ב) כתב נימוק מיוחד, כי מאחר שמצוות אלו נהוגות ביום בלבד, לכתחילה זמן קיומן הוא מהנץ החמה, לפי שאז מתחיל "עיקר היום", אך לפני כן אינו נחשב עיקר היום.

בסלוניקי קראו מגילת אסתר לפני הנץ החמה: ה"שדי חמד" (שם) מביא בשם בעל "שולחן גבוה", כי שני נימוקים אלה הם ההסבר לחילוקי מנהגים בין הקהילות; יש מקומות בהם נהגו ליטול לולב כבר קודם הנץ, ובסלוניקי נהגו לקרוא מגילה לפני הנץ, זאת, לאור שיטת רש"י

דבר העורך

העוגה והגמרא

השבוע לומדי הדף היומי לומדים במסכת מגילה על תרומת הלשכה שנתרמה בבית המקדש, מחצית השקלים שהיו תורמים בני ישראל לקיום מצוות מחצית השקל.

הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל, הוגה ומחולל "הדף היומי", סיפר את המעשה הבא:

פעם עלתה שאלה בבית מדרשו של הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל, בעל "אמרי יושר": מיהו זה המבצע את תרומת הלשכה? כהן? לוי? ישראל? מי?!

נענה אחד הלומדים ואמר: "ראיתי ברש"י כי כהן הוא התורם את תרומת הלשכה".

אמר רבי מאיר אריק: רש"י זה היכן הוא? ומיד התכנס בתוך עצמו, שקע במחשבות והחל לדפדף בזכרונו מסכת אחר מסכת! היושבים לידו שמעוהו סח לעצמו:

- ברכות? לא!
- שבת? גם לא!
- עירובין? לא ולא!
- פסחים? לא!
- יומא? סוכה? ביצה? אין שם רש"י שכזה!
- תענית? גם כן לא!
- מגילה? ...? אכן כן! רש"י במסכת מגילה בדף כ"א/ב כותב מפורשות: "תורמין - כהנים את הלשכה".

נרע רבי מאיר מהרהורי והמשיך בתלמודו.

מעשה מופלא זה כותב האדמו"ר מגור, בעל ה"פני מנחם" זצ"ל, בהקדמתו ל"מסכת שקלים מן תלמוד בבלי" (ספר בו קובצו סוגיות בתלמוד בבלי העוסקות בנושאי מסכת שקלים).

ללא ספק, רבי מאיר אריק היה גאון אדיר, הוא התברך

לעילוי נשמת

מרת **מלה (מחלה) זיסר** ע"ה בת ר' יוסף ז"ל

נלב' ע"י אדר תשס"א **ת.נ.צ.ב.ה.**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

ה"ר **יצחק מרדכי דייטש** ז"ל

ב"ר יוסף ז"ל

נלב' ע"י אדר ב' תשל"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

ה"ר **אהרון וינברג** ז"ל

ב"ר גרשון ז"ל נלב' ע"י אדר ב' תשל"ג

ה"ר **דוד זאב וולקן** ז"ל

ב"ר דב צבי ז"ל נלב' ע"י אדר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י ידידינו
ה"ר **מנחם וינברג** ומשפ' בני ברק

עילוי נשמת

ה"ר **שמואל זיינביל פרושינובסקי** ז"ל

ב"ר דוד ז"ל נלב' ע"י אדר תשמ"ב

וזוגתו מרת **חיה ציפורה** ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י משפ' פרי - ניו ג'רסי
ומשפ' רשף - גבעתיים

שתקנת חכמים אינה אלא מחשש שלא יידעו להבחין מתי החל היום, אך כאשר ברור הדבר ללא עוררין, ובקיאם היטב בדבר, אין מניעה לקיים את המצוות כבר מעלות השחר.

התקנה עבור כולם: אולם, ה"שדי חמד", אינו מקבל את הדברים. לדעתו, אין להסיק לאור טעמו של רש"י כי במקומות בהם בקיאים בזמנים, אין מניעה לקיים את המצוות החל מעלות השחר, שכן, חכמינו זכרונם לברכה תקנו את תקנתם לכולם, מפני אותם אנשים שאינם יודעים להבחין בזמנים, ולא תקנו את תקנתם עבור אותם אנשים. אמור מעתה: כל המקומות צריכים לנהוג לאור תקנת חכמים זו, גם אם יודעים ובקיאם היטב בדיוק הזמנים.

מצוקת האתרוגים: מעניין לציין, כי צאצאו של ה"לבוש", הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים נדרש לנושא זה וכתב: "גם אנוכי הזהרתי רבים על זה", שלא להקדים לקיים מצוות ארבעת המינים לפני הנץ החמה, אך הוא מציין כי לא היתה ברירה בידו, מפני שבאותה תקופה היו אתרוגים מועטים ולפיכך נאלצו להתפלל במשמרות מוקדם ככל האפשר, כדי שהכל יספיקו לקיים את המצווה.

לימוד זכות באמצעות השעונים: ה"אדרת" הוסיף וכתב, כי יש לצדד ולהפוך בזכותם של ישראל, כי יתכן שמאחר ובבתי הכנסת נמצאים המון אדם שלרובם שעונים, ולפיכך אינם טועים בזמנים, אינם נחשבים כמי שמקיימים את המצווה שלא בזמן הלכתחילה שקבעו לה חכמים [מובא ב"שדי חמד" שם, ועיי"ש עוד ב"שדי חמד" שלא ניחא ליה בזה וראה שם עוד כי ה"אדרת" תמה על טעמו של ה"לבוש"].

דף כ/ב כל היום כשר לקריאת המגילה

23 איזכורים מול 41 השמטות

משנתנו מונה עשרים ואחד דינים ומצוות שניתן לקיימם במשך כל היום: א. קריאת המגילה. ב. קריאת ההלל. ג. תקיעת שופר. ד. נטילת לולב. ה. תפילת מוסף. ו. מוסף. ז. וידוי הפרים. ח. וידוי מעשר. ט. וידוי יום הכיפורים. י. סמיכה. יא. שחיטה. יב. תנופה. יג. הגשה. יד. קמיצה. טו. הקטרה. טז. מליקה. יז. קבלה. יח. הזאה. יט. השקאת סוטה. כ. עריפת עגלה. כא. טהרת מצורע. הגמרא אומרת, כי בכוננת המשנה לציין שתי מצוות נוספות: כב. סידור בזיכין. כג. סילוק בזיכין.

אם נדמה לנו כי רשימה ארוכה זו כוללת כבר את כל המצוות הנוהגות ביום בלבד, הרי שהגר"ח קנייבסקי שליט"א, בספרו "נחל איתן", מונה עוד ארבעים ואחד!!! דינים ומצוות שזמנם ביום בלבד [חלקם אינם "מצוות" אלא פרטי הלכות, וכן יש מהן הנוהגות לכתחילה, אך עדיין נותרו מצוות רבות שלא נמנו, כתפילין, וציצית - למ"ד שאינן נוהגות בלילה, ועוד מצוות שלכל הדעות נוהגות ביום בלבד].

מדוע לא צויינו במשנתנו כל המצוות כולן?

הלומדים המצויים בשגרת לימוד הגמרא, יידעו ודאי לצטט את ההסבר הידוע כי "תנא ושייר", לאמר, התנא אינו נוקב את כל המקרים, אלא את חלקם, בעודו משייר מקרים שאינו מזכיר.

כלל יסודי ב"תנא ושייר": ברם, ה"נודע ביהודה" (שו"ת, תניינא, י"ד סי' ר"ה וסי' ר"ו) מבהיר, כי לעולם התנא אינו משייר יותר ממה שכתב. פעמים שהתנא שייר כמות זהה לזו שכתב, אך לא מעבר לכך (ראה "שדי חמד" כרך ה' עמוד 330 טור ב' בסופו, בשם שו"ת "שם אריה", ועיין גם "אחיעזר" י"ד סימן מ"ד אות ו, ו"משמר הלוי" מגילה סימן ל"ט בהערות). לאור דבריו יש להבין, כיצד זה כתב התנא במשנתנו קצת יותר מעשרים מצוות ודינים שזמנם ביום, והשמיט למעלה מארבעים מצוות ודינים?!

טרם נען על שאלה זו נפנה לשאלה נוספת.

במשנה הקודמת למשנתנו, מונה התנא מצוות שניתן לקיימן ביום בלבד ולא בלילה. השאלה המתבקשת היא, מדוע המצוות שבמשנתנו והמצוות שבמשנה הקודמת, לא נמנו כולן יחד במשנה אחת?

ובכן, שאלה זו עלתה בבית מדרשם של הקדמונים, והמאירי מביא בשם "גדולי הדורות", כי המצוות חולקו לפי סוגיהן; במשנה הראשונה נכללו המצוות שזמנן אינו מותנה בתאריך מסוים, אלא שיש לקיימן ביום בלבד. וכגון, מצוות מילה - אם לא מלו את התינוק ביום השמיני, עברו על איסור, אך את המצווה מקיימים ביום המחר [יוצאת מן הכלל קריאת המגילה, שהובאה ברשימה זו מפני שהיא עיקר המסכת, וגם יש לה זמנים רבים - י"א באדר, י"ב, י"ג וכו']. ואילו במשנה השנייה נמנו מצוות שבעבור זמן - אין אפשרות לשוב ולקיימן, תקיעת שופר, למשל, אם לא תקעו בשופר בראש השנה, אי אפשר לקיים את המצווה למחרת.

עתה נשוב לשאלת ה"ארבעים ואחד".

עיון מדוקדק ברשימה זו [קידוש החודש. תקיעת יובל. הנחת תפילין ועוד] מעלה, כי כולן שייכות לסוג המצוות שאי אפשר לקיימן ביום המחרת. עתה מובן, איפוא, מדוע הן לא נמנו במשנה בה רוכזו מצוות שניתן לקיימן גם ביום אחר. אך מדוע לא נמנו במשנה האחרת? ובכן, על משנה זו כותב הריטב"א, כי אינה מונה אלא מצוות שקיים בהן חידוש... לאור דבריו מובן כי לא מנה התנא את יתר המצוות שאין בהן חידוש ("משמר הלוי", מגילה סימן ל"ט, ועיי"ש ביאור נוסף על פי דברי ה"טורי אבן" בסוגייתנו).

דף כב/ב ואבן משכית לא תתנו

שטיחים בימים נוראים בעת ההשתחואה, על מה ולמה?

גמרתנו מספרת, כי רב הזדמן לבבל בעת שהכריזו על תענית ציבור וכשהציבור נפל על אפיו בתפילה, רב נמנע מכך מפני שהמקום בו עמד בבית הכנסת היה מרוצף באבנים ורב נהג להשתחוות

בכשרונות ברוכים, שהלכו והתפתחו ככל שהעמיק והוסיף בלימוד התורה. אך דבר אחד ברור, אף אחד אינו יכול לזכור את מה שמעולם לא למד; היה עליו להגות שנים ארוכות, לעמוד, לעיין, להתעמק וללמוד בריכוז, גמרא, רש"י ויתר מפרשי התלמוד, כדי שבבוא היום יוכל לדפדף בזכרונו, למצוא היכן רש"י כותב זאת, ויותר מכך, היכן אינו כותב זאת...

אין איש שאינו מתקנא בהוריו של הגאון רבי מאיר אריק, כמו גם בהוריהם של גדולי ישראל מכל הדורות. הם זכו להאיר את העולם, להותיר אחריהם ירושה מכובדת לעם ישראל. האם כל ההורים הללו היו בעצמם תלמידי חכמים מופלגים? כיצד הם זכו לכך?

מכונן, הכל יודעים - תפילות! אין כתפילות האב והאם על בניהם.

אך יש דבר נוסף, חשוב ביותר, אותו הביע הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, במעשה שאירע עמו בתקופת ילדותו:

רבי יוסף שלמה זכה להקים ממלכת תורה בארץ ישראל.

לימים שאלוהו, מתי והיכן קיבל את התנופה רבת המרץ, להרבות פעלים לתורה בלא להרפות. רבי יוסף שלמה נשען לאחור, והחזיר את השומעים לתקופת ילדותו.

ילד קטן הייתי אז. התגוררתי עם הורי בעיר קוהל שבליטא.

בהתקרב יום הפורים, רבתה התכונה בביטנו. זמן מה לפני פורים כבר בישרה לנו אמא ע"ה, כי אנו עומדים לאפות עוגה מיוחדת כמשלוח מנות עבור הרב. הרב! אמא אפתה עוגה... בצק מיוחד, עם מיני פירות, עיצוב מופלא וריח מיוחד. הרב!

אותה שנה, נבחרתי אני מבין ילדי המשפחה להוביל את משלוח המנות לבית הרב. לא היה מאושר ממני בתבל. אני! אני אשא אל בית הרב את משלוח המנות המוכבד. בדמינוי כבר ראיתי את הרב ואת רעייתו מקבלים אותי בקריאות גיל, הרב צובט בלחיי ומכניסי פנימה לשתות יין, והרבנית גודשת את ידי במיני מתיקה.

רגע לפני שיצאתי את הבית אמר אבי ז"ל: בני יקירי, המתן רגע קט. הוא פנה אל תוך הבית וחזר עם שקית ובה גמרא מסכת סנהדרין. באותה תקופה החלו להוציא את הש"ס במהדורה מאירת עיניים, ואבי חפץ לשמח את הרב בכרך חדש במהדורה זו. **יצאתי** את בית הורי, ובידי משלוח המנות המפואר, וכן, גם הגמרא.

מרוגש עד דמעות הופעתי על מפתן דלת בית הרב, ואכן, הרב ורעייתו קיבלונו בסבר פנים יפות והודו לי מקרב לב. או-או הושטתי לרב את השקית ובה מסכת בבא בתרא ואמרתי: "זה מאבא".

הרב פתח את השקית, וכשראה את הגמרא... אורו עיני. בזו עיני המשתאות ראיתי את הרב המכובד, נשוא הפנים, עוצם את עיניו בסילודין ושמהו עצומה מציפה אותו, כמו היה חובק ברגע זה בן זכר אחר עשרים שנות המתנה.

הרב לא יכול היה להמתין. הוא ביקש מרעייתו: אנא! במטותא מינייכי! הרשי לי לבקש מאיתך לדחות את הסעודה, עז רצוני להתחיל ללמוד כמה דפים ממסכת מאירת עיניים זו, ובעוד רגליו מוליכות אותו בחווה לחדרו, הודו לי בחום, והתיישב שעות אחדות ללמוד דפים אחדים מן המסכת.

בעיצומו של יום הפורים, עמדתי שעות אחדות בפתח חדרו, והבטתי בו מוקסם ומשתאה, נוכח חדרות הלימוד והתענוג העצום שהקרין בעת לימודו.

זה נתן לי את התנופה ואת הכח!

★ ★ ★

ילדים אולי לא מבינים הכל, אבל הם מרגישים! ילד שמרגיש אהבת תורה, ילד שמרגיש "כי טוב שחרה מכל שחורה", קיבל את המתנה הטובה ביותר מהוריו, וימצא את כוחותיו ואת תכונותיו לכיוון החיובי.

גם לומד דף יומי, השב לפנות ערב לביתו אחר יום עבודה מפרך, פונה אל ארון הספרים, נוטל בידיו את הגמרא, נושק לה בחום ומשרך את רגליו אל בית המדרש, יכול לזכות לבנים תלמידי חכמים מופלגים!

סיפר תלמידי חכם מופלג, מרבני "מאורות הדף היומי" על "מכת ברק" שיחטף בילדותו:

הייתי ילד קטן. היה זה צום תענית אסתר, כשעה לפני קריאת המגילה. ביתנו המה קרובים שבאו לבקר,

בפישוט ידיים ורגליים [ראה בגמרא שתי לשונות], והרי אמרה תורה (ויקרא כו/א) "וְאֶבְרַח מִשְׁכֵּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

סוגייתנו הינה הסוגייה היחידה בתלמוד העוסקת באיסור זה, ולפיכך כאן המקום לראוי לבאר את איסור "אבן משכית".

איסור התורה להשתחוות על אבן משכית, הוא מחוץ לבית המקדש, כמבואר בגמרתנו. איסור זה תקף גם לגבי השתחווייה לקב"ה (רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"ו הלכה ו').

אבן משכית: "אבן משכית" היא אבן שעליה ציורים ועיטורים (ספר המצוות לא תעשה י"ב ועוד ראשונים), או אבן גזית משוייפת ("חינוך" מצווה שמ"ט), שהונחה על הקרקע כדי להשתחוות עליה. יש מפרשים, כי כל אבן שהונחה על הקרקע לריצוף, היא "אבן משכית" שאסור להשתחוות עליה (רש"י ויקרא שם), וכך נפסק להלכה, כי כל רצפת אבנים כלולה באיסור זה (ראה "שולחן ערוך" או"ח סימן קל"א סעיף ב', ו"משנה ברורה" ס"ק מ'). בטעם האיסור כתבו ראשונים, שכן היה מנהג הגויים להשתחוות על אבן לפני עבודה זרה שלהם (רמב"ם שם), או מפני שהשתחוה על האבן, נראה כמי שמשתחוה לאבן עצמה ומחשיבה כאלוה ("חינוך" שם).

איסור התורה מתייחס להשתחוואה הנעשית בפישוט ידיים ורגליים, ויש אומרים, כי מדוברן אסור להשתחוות על אבן גם ללא פישוט ידים ורגלים (תוספות ד"ה "ואביעית אימא, ללשון ראשון בגמרא, ורמב"ם שם הלכה ח'), וכך נפסק להלכה ("משנה ברורה" שם).

מה תקנו חכמים: קיימת מחלוקת, אם מתקנת חכמים אסור להשתחוות גם על קרקע שאינה מרוצפת באבנים, או שמא מותר הדבר. להלכה פוסק הרמ"א ("שולחן ערוך" או"ח סימן קל"א סעיף ח') שהדבר אסור, ויש להניח דבר מה שיחצוץ בין המשתחוה לבין הקרקע.

זהו מקורו של מנהג ישראל לכרוע ולהשתחוות בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים, על גבי דבר החוצץ בין המשתחוה לבין הקרקע גם בקרקע שאינה מרוצפת באבנים, אלא בלבנים או בעצים וכדומה. בעבר נהגו לפרוס מחצלות קש ותבן על קרקע בית הכנסת, כדי לחצוץ בין המתפללים הכורעים לבין אבני הרצפה (מרדכי סימן תת"ז, רמב"ם שם הלכה ז'). בימינו נהוג להשתמש בגליונות נייר גדולים למטרה זו.

מדוע מציע הרמ"א לטטוח עשבים? מעניין לציין, כי הרמ"א מייעץ כי "יציעו שם עשבים כדי להפסיק בין הקרקע". מדוע דווקא עשבים? כמובן, מסתבר כי כתב כן מפני שכך היה נוהגם בימים עברו. בשו"ת "בית ישראל" (אב"ד עדלן או"ח סי' י"ט) מנמק בטעם נחמד, שהרמ"א הביא עשבים בדווקא! מפני שלגבי חג השבועות (או"ח סימן תצ"ד סעיף ג') הוא כותב, כי נוהגים לטטוח עשבים על רצפת בית הכנסת זכר למתן תורה, בו היו עשבים סביב הר סיני. מטעם זה, גם ביום הכיפורים ראוי לטטוח עשבים, רמז וזכר לירידת משה רבינו מהר סיני עם שני לוחות הברית בידיו, שהרי שני הלוחות השניים ניתנו ביום הכיפורים...

איסור עשיית דברים המיוחדים לבית המקדש: לסיום יש לציין, כי מדברי רש"י בסוגייתנו עולה ("כסף משנה" שם ו"מנחת חינוך" שם), שאיסור "אבן משכית" אינו מטעם איסור עבודה זרה, אלא שאסור לעשות מחוץ לבית המקדש, דברים המיוחדים לבית המקדש, היינו: להשתחוות על הקרקע בפישוט ידים ורגלים כפי שנהגו בבית המקדש. ביאור זה בדעת רש"י תואם את פירושו על התורה, שהוזכר לעיל, כי "אבן משכית" הוא כינוי של כל אבן שהונחה בקרקע לריצוף, ו"משכית" הוא מלשון סיכוך, שהאבן מסוככת על הקרקע (רש"י משלי יח/א).

דף כד/א רב פפא אמר משום כבוד

איזה תפקיד חשוב יותר, סנדק או מוהל?!

בשאלה מעניינת עסקו האחרונים:

אדם שבאפשרותו להתכבד במצוות מילה או להתכבד בסנדקאות, במה יבחר?

הגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל (שו"ת "בנין עולם" יו"ד סי' נ"ג) נוקט בפשיטות, כי אף על פי שגדולה מעלת הסנדק, שהוא כמזבח שמעלים עליו קרבנות, שהרי על ברכיו נימול התינוק - עליו להעדיף את המילה, מפני שהמוהל עוסק בעצם מעשה המצווה, והסנדק אינו אלא מסייע למצווה בהחזיקו את הרך הנימול.

הסנדק קודם למוהל בעליה לתורה: ברם, מדברי הרמ"א (יו"ד רס"ה סעי' י"א) הכותב בשם המהרי"ל, כי יפה כח הסנדק מכח המוהל, שביום המילה קודם הסנדק למוהל בעליה לתורה, נראה, לכאורה, כי הסנדקאות חשובה ממצוות המילה?

הסנדק שילם הון כדי לזכות במצווה: תירוצים רבים נאמרו על כך באחרונים. היעב"ץ (נחל ט"ד ד') מסביר, כי מאחר שבתקופתם נהגו לשלשל ממון רב לידי אבי הבן כדי לזכות במצוות הסנדקאות, הוקדם הסנדק לעלייה לתורה, לפי שהוזיל מהונו לצורך מצווה. אחרים טוענים, כי כפולה מעלת הסנדק, הן בכך שנחשב כמזבח והן בכך שמסייע למוהל, ומכאן נובעת קדימותו לעליה לתורה על פני המוהל (ספר "אוצר הברית" סי' י"ד הערה ז').

עליה לתורה כדי לייקר את המצווה: ואילו רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל טוען, כי אין כל ספק, שגדולה ומרובה מעלת המוהל על פני הסנדק, שהרי מקיים הוא מצווה והסנדק אינו אלא מסייע

ואבי שב אותה עת מעבודתו הקשה. בתוך ההמולה הוא קרא לי וביקש ממני: "אנא, טול גמרא ובוא ללמוד איתי! כל היום לא הספקתי ללמוד, הפסדתי את השיעור היומי. אני לא מסוגל". התיישבנו בחדר צדדי. הרעש וההמולה מן החדרים האחרים חדרו אל תוך החדר, אך אבי שקע עמי בלימוד, הרוה את נשמתו והוטב לו. למדנו כחמש דקות, לא יותר. פשוט לא היה זמן. אך אני אפשר לתאר איזו דחיפה לכל החיים נתן לי המעשה הזה.

בימים הללו, לפני 2363 שנים, בתקופת מרדכי ואסתר, עמדו היהודים וקיבלו על עצמם את התורה באהבה וברצון.

יהי רצון, שנהיה אנוהו, וצאצאנו, וצאצאי צאצאנו, כולנו יודעי שמך, ולומדי תורתך לשמה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

מענה לשון

"עברית" = לשון הקודש?
לשוננו הקדושה, אשר נקראת במקרא "שפת כנען" (ישעיהו יט/ח) ו"יהודית" (מלכים ב' יח/כו), נקראת בפי חז"ל בשלושה שמות שונים: "לשון הקודש" (כגון, סוטה פ"ז מ"ב). "אשורית" (כגון במשנתנו), ו"עברית" (כגון, גיטין פ"ט מ"ח).

במסכת ידים שנינו (פ"ד מ"ה): "תרגום שכתבו עברית, ועברית שכתבו תרגום, וכתב עברי - אינו קטמא את ה'תרגום'. במשנה זו ישנה הבחנה בין "עברית" - דהיינו "הלשון העברית" (פיהמה"ש לרמב"ם), לבין "כתב עברי" = "כתב עברי" (רמב"ם שם), היינו: גופן האותיות המכונה היום "כתב עברי קדום".

בזמן הראשונים רווח מאוד השם "עברית", והוא תמיד מתייחס ל"לשון הקודש". למשל, בלשוננו של רש"י מצוי שם זה יותר מעשר פעמים (כגון שמות כז/א), הרשב"א (לעיל ח/ב), מצייני, שבזמנו "נהגו הכל לקרוא ללשון הקודש: עברי".

בסוגייתנו הדנה בקריאת המגילה בלעז (כל שאינו לשון הקודש - נקרא לעז; רש"י לעיל ז/א ד"ה "ללעזות") מובאת שתי ברייתות המתייחסות ללשון "עברית": "קראה גיפסית. עברית, עילמית, מדית, יונית - לא יצא... גיפסית לגיפסים, עברית לעברים, עילמית לעילמים, יונית ליוונים - יצא". מן ההקשר ברור שלשון זו אינה לשון הקודש ("עברית" במובן הרגיל), כי אם "לשון עבר הנהר" (רש"י ד"ה "עברית").

הרב ראובן מרגליות, מציע להגיה מסברא "עברית לערבים" - במקום "עברית לעברים"! ("המקרא והמסורה", עמ' ל"ב). ברם, מדברי הראשונים מוכח כגורסתנו, וצריך להניח ש"לשון עברית" במקורות חז"ל יכולה להתייחס לאחת מן השתיים: או "ללשון הקודש", או לשפה נכרית של בני עבר.

וכך כתב הרא"ש בתוספתו (ד"ה עברית לעברים): "תימא דחכא משמע דלשון הקודש אינו לשון עברית... אלמא דלשון הקודש אינו לשון עברית; וא"כ למה הורגלו העולם [לקרוא] לשון הקודש עברית? ואומר ר"י: בירושלמי דמגילה קורא לשון הקודש עברית, וגם בתוספתא דמגילה". הריטב"א (לעיל ח/ב) מוסיף הוכחה שלשון הקודש נקראת עברית מבראשית רבה (פרשה מב): "ויגד לאברהם העברי, למה נקרא שמו עברי? שמספר לשון עברי וזהו לשון הקודש שהיו מספרין בו האבות".

הערת רועינות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב"ב דוא"ל u_frank@geronimedia.net

פנינים

דף יח/א אבל קורין אותה ללועזות בלעז
מאמע לשון
פעם נפגש רבי בן ציון יאדלר זצ"ל, ממגידי ירושלים, עם נכבד יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, כדי להעתיק בפניו על אודות ענין שבדתי הלה מיאן בתחילה לשוחח באידיש, ואילו רבי בן ציון עמד על דעתו כי רק בשפה זו ידבר. וכך הסביר: מעשה

לו, ואילו הקדמת הסנדק על פני המוהל בעלייה לתורה, נועדה כדי לייקר את המצווה ולהחשיבה. כלומר, מאחר שהסנדק טפל למצווה, תיקנו כי הוא קודם לעלות לתורה, כדי להראות חשיבות המצוות, שגם סיוע למצווה חשוב ויקר הוא עד למאד.

הקשר בין "מפטיר" למוסף: על תקנה דומה אנו למדים במשנתנו, כי העולה ל"מפטיר" זוכה לגשת כשליח ציבור בתפילת מוסף, ורב פפא מסביר, כי טעם התקנה, מפני שבעבר עליית "מפטיר" נחשבה לפחותה שבעליות, וחכמים חפצו להחשיבה ולייקרה על ידי תוספות וכיבודים הנלווים אליה. גם במסכת יומא (כה/ב) למדנו, כי כבר בבית המקדש תוקנה תקנה דומה, שהכהן המעלה את ראש הקרבן למזבח, מעלה גם את רגל הקרבן, לפי שהעלאת הרגל מלאת הבשר, עדיפה היתה בעיניהם על העלאת הראש גדוש העצמות.

מדוע ה"קוואטער" קודם בעליה לתורה למוהל ולאבי הבן? סיוע וסימוכין לכך שמעלת הסנדק פחותה, ודווקא משום כך הקדימוהו בעליה לתורה, ניתן למצוא בקיצור שולחן ערוך (סי' ע"ח) אשר פסק, כי ה"קוואטער", האיש המכניס את התינוק למקום הברית, ומוסרו לאבי הבן, קודם למוהל ולאבי הבן גם יחד, לגבי עליה לתורה. ברי לכל, כי תפקידו של המוהל ומצוותו של אבי הבן, להכניס את בנו בבריתו של אברהם אבינו, חשובים לאין ערוך מתפקיד ה"קוואטער" [עיי"ש, סעיף י"א אות ד', שכינה את מכניס התינוק "סנדק"]. אין זאת, אלא שככל שהתפקיד חשוב פחות, הקדימוהו בסדר העליה לתורה ("שמעות חיים", יומא פ"ב סי' י"ט).

דף כד/ב כהן שיש בידיו מומין לא ישא את כפיו
כיסוי עיניים בברכת כהנים

בימינו נוהגים ברוב קהילות ישראל, שהכהנים מכסים את ראשם ואת ידיהם בשעת ברכת כהנים.

הלומד את גמרתנו נוכח לדעת, כי לא כך היו פני הדברים בעבר. **מדוע אין להסתכל על ידי הכהן?** בסוגייתנו מבואר, כי כהן שיש מום בידו, לא ישא את כפיו. טעם הדבר, כדי שלא יסתכלו הציבור על ידיו בשעת הברכה. מה טעם לא יסתכלו הציבור על ידי הכהן? רש"י מבאר (על פי הגמרא במסכת חגיגה טז/א), כי עיניו של המסתכל כהות מחמת השכינה השורה עליהם. ראשונים אחרים (רשב"א ותוספות בחגיגה טז/א ד"ה "בכהנים" ועוד) מבארים, כי בהסתכלות על ידי הכהנים, המתברכים מסיחים דעתם מן הברכה. הן כך והן כך, מן הדברים עולה, כי בעבר לא כיסו הכהנים את ידיהם (עיי' ביאור הגר"א, "שולחן ערוך" או"ח סימן קכ"ח סעיף כ"ג). מעניין, איפוא, לברר, מתי החל מנהג כיסוי ידי הכהנים וראשם, ומהו מקורו. ובכן, מנהג זה אינו מעיקר הדין אלא הוא החל להשתרש לפני מאות שנים, לערך בתקופת מרן רבי יוסף קארו, כדלהלן.

ההלכה הבסיסית לאור דברי גמרתנו קובעת, כפי שכותב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק י"ד, והובאו דבריו ב"שולחן ערוך" או"ח סימן קכ"ח סעיף ג'): "בשעה שהכהנים מברכים את העם, לא יביטו ולא יסוּחו דעתם אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפילה, והעם יכוּונו לברכה ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בהם". הרמ"א מוסיף על כך, כי "גם הכהנים לא יסתכלו בידיהם, על כן נהגו לשלשל הטלית על פניהם וידיהם חוץ לטלית".

כלומר, כדי שהכהנים לא יסתכלו על ידיהם, נהגו שיכסו הכהנים את פניהם, אך ידיהם היו מחוץ לטלית. הרמ"א מוסיף ומציין, כי **היו מקומות** שנהגו שהכהנים יכסו גם את ידיהם. מדברי הרמ"א עולה, כי הכל נהגו שהכהנים מכסים את פניהם, ויש מקומות שנהגו שיכסו גם את ידיהם. לעומת זאת, ה"בית יוסף" (שם, סעיף ל"א) הביא רק מנהג אחד: שיש מקומות שנהגו הכהנים לכסות את פניהם ואת ידיהם (ועיי"ש ברמ"א בביאור דבריו). דעתו של בעל "מור וקציעה" (שם), אינה נוחה ממנהג זה, אחר שהוא מציין כי מכך שלא נזכר המנהג בגמרא, נראה שאינו נכון. זאת ועוד, הוא מוסיף, אין זה מדרך הכבוד שהמברך יליט את פניו בטלית.

בעל שולחן ערוך הרב (שם, סעיף ל"ו) מתייחס לכיסוי כפות ידי הכהנים וכתב, כי נכון יותר שיברכו הכהנים את העם כשידיהם מגולות ולא יהא דבר חוצץ ביניהם לבין העם. מעניין לציין, כי עד לימינו אנו, יש קהילות חשובות מבני תימן הנוהגים כי הכהנים אינם מכסים את פניהם ואת ידיהם.

לעילוי נשמת
מרת **שושנה חיה בן משיח** ע"ה
בת רבקה ע"ה נלב"ע ו' אדר תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **דוד הלפרין** ז"ל
ב"ר פנחס ז"ל נלב"ע ז' אדר ב' תשמ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו - חיפה

ביהדי שהתגורר בארצות הברית, ולפי שהרגיש עצמו 'מתקדם', החל לדבר בשפה האנגלית בלבד. אידיש - לא תעלה על הלשון.

לימים חש האיש בגבו ופנה אל רופא שימצא מזור למיחושו.
לכשהתבקש על ידי הרופא לתאר את מקור הכאב, התקשה בדבר, כי כבר התפשט הכאב בכל גבו, ולא ידע מימינו ומשמאלו.

נטל הרופא את כלי מלאכתו והחל לעבור בגבו של החולה. דחף את אצבעו, והחולה גנח. לא נחה דעתו של הרופא, הוסיף ולחץ במקומות שונים, עד שהגיע אל החוליה הרופפת, ובלחצו עליה זעק החולה: "מאמעוו!!!"

הרפה הרופא והפטיר: כאן כואב לך...
אף אתה, פנה רבי בן ציון אל נשוא דבריו, חפץ שלא אדבר בשפת האם שלי, כדי שלא אוכל לקרוא מעומק הלב. היה לא תהיה, לא אסכים לך...

דף כג/ב הבדלו מתוך העדה
ראיה מהמרגלים ???
מעניין ביותר שרבינו בחיי, בפרשת אמור (ויקרא כב/לב) מביא מרבינו יעקב המוחק את הנוסח שלפנינו לפיו למדים מהמרגלים שלדבר שבקדושה צריך מניין עשרה, וגורס במקומו את הפסוק באחי יוסף "וירדו אחי יוסף עשרה... לשבור בתוך הבאים" (בראשית מב-ג, ה). גם כאן 'בתוך' היינו עשרה. ומה לא טוב בפסוק שבנוסח הנדפס אצלנו? לפי "**שאין להביא ראיה מעשרה מרגלים לדבר שבקדושה!**" (ועיין ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד).

ישמח לב מבקשי ה'
הופיע ויצא לאור לתועלת הלומדים ספר
"אגרת הברכה"
עמ"ס מגילה
ובו ביאורים וחיידושים עם ראשונים ואחרונים ערוכים בצורה מקורית על סדר הדף. ספר עזר בפשט ובעומק הסוגיות
ניתן להשיג בהנויות הספרים המובחרות
ובטל: 03-6165465

לעילוי נשמת
מרת **הענה פרידלנד** ע"ה
ב"ר אברהם יהודה ז"ל
נלב"ע י' אדר תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
הר"ר **אורי פייביש טאובר** ז"ל
ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ז' באדר ב' תש"ל
ת.נ.צ.ב.ה.
הנוצח ע"י ידידיו משפ' **פרידל** שיחיו-גבעת שמואל, ומשפ' **טאובר** שיחיו-ת"א, אלעד

מאורות הדף היומי
משרד ראשי:
רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
Wagman street 1
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
ת.ד. 471 בני-ברק
טל: 03-5775333
tel: +972-3-5775333
פקס: 03-7601020
Fax: +972-3-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il
אימייל:
למנויים, תרומות והנצחות ובכל עניין
ניתן לפנות לטל: 03-6160657